

І н ф о р м а ц і й н е з а к о н о д а в с т в о

УДК 340.113(65.012.8)

ГЛАДКІВСЬКА О.В., кандидат фізико-математичних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник НДПП НАПрН України

**ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ: ПРОБЛЕМА
НЕУЗГОДЖЕНОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

***Анотація.** Досліджено поняття “таємна інформація”, “секретна інформація” в інформаційному законодавстві України та в міжнародних угодах щодо захисту таємної інформації.*

***Ключові слова:** захист інформації, інформація з обмеженим доступом, таємна інформація, секретна інформація, ступені секретності.*

***Аннотація.** Исследованы определения понятий “тайная информация”, “секретная информация” в информационном законодательстве Украины и в международных соглашениях о защите секретной информации.*

***Ключевые слова:** защита информации, информация с ограниченным доступом, тайная информация, секретная информация, степени секретности.*

***Summary.** Secret information definition was explored in Informational Legislation of Ukraine and in international agreements on the information protection was explored.*

***Keywords:** information protection, limited access information, secret information, classified information.*

Постановка проблеми. З подальшим розширенням міжнародної співпраці України питання захисту інформації з обмеженим доступом стають дедалі актуальнішими. Додержання прав та свобод людини, встановлених Конституцією та законами України, також тісно пов’язані із захистом інформації з обмеженим доступом. У статті автора [1] було здійснено дослідження понять “захист інформації”, “охорона інформації”, “інформація з обмеженим доступом”, забезпечення доступу до інформації та її захисту в Законі України “Про інформацію” і його відповідності міжнародним стандартам, а також аналіз висвітлених у відкритих джерелах ратифікованих Україною міжнародних угод щодо захисту інформації з обмеженим доступом. Так як таємна інформація є різновидом інформації з обмеженим доступом, то продовження дослідження пов’язане з дослідженням понять “таємна інформація” та “секретна інформація”, а також з розглядом питання аналізу правового елемента системи захисту інформації в частині ратифікованих Україною міжнародних угод щодо захисту таємної інформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання захисту інформації, у тому числі її правового, організаційного й технічного елементів, висвітлені в [2], комплекс питань щодо проблем забезпечення адміністративно-правового захисту різних видів інформації розглядається в [3], питання регулювання інформації з обмеженим доступом – в [4], аналіз та оцінка законодавства провідних країн світу – в [5] та в ін.

Метою статті є визначення понять, які стосуються інформації з обмеженим доступом, зокрема понять “таємна інформація”, “секретна інформація”, а також аналіз висвітлених у відкритих джерелах ратифікованих Україною міжнародних угод щодо захисту таємної інформації.

Виклад основних положень. Згідно зі ст. 20 Закону України “Про інформацію” (в ред. від 13.01.11 р.) “за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом” [6]. Згідно зі ст. 21 цього ж Закону “Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація”. Проаналізуємо визначення різновиду інформації з обмеженим доступом “таємна інформація”.

Ст. 1 Закону України “Про державну таємницю” надає таке визначення: “Державна таємниця (далі також – *секретна* інформація) – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою” [7]. Слід зазначити, що в роботі [2, с. 67] наведено вказане визначення зі слухною заміною терміна “секретна інформація” на термін “таємна інформація”.

Згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України “Про доступ до публічної інформації” таємна інформація – це “інформація, доступ до якої обмежується відповідно до частини другої статті 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю” [8].

У Юридичній енциклопедії [9] також надається визначення терміна “таємна інформація” (“таємна інформація – інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі”), а визначення терміна “секретна інформація” відсутнє.

У сучасному тлумачному словнику російський термін “секретная информация” перекладено як “секретна інформація”, а не як “таємна інформація”: “Секретная информация [secret information; *секретна* інформація] – информация с ограниченным доступом, которая содержит сведения, составляющие предусмотренную законом тайну и доступ к которой определен правовыми нормами” [10, с. 393]. Термін “секретність” наявний і в українській версії тезауруса EUROVOC [11, с. 223]. Визначення терміна “секретна інформація” наведено також у словнику [12].

За період дослідження цього питання було опрацьовано висвітлені у відкритих джерелах ратифіковані Україною міжнародні угоди щодо захисту таємної інформації [13 – 34]. В Таблиці 1 наведена необхідна для дослідження інформація щодо вказаних міжнародних угод, а саме – їх назви, визначення термінів “секретна інформація”, “таємна інформація”, “державні секрети” та ступені секретності інформації.

Як видно із Таблиці 1, угоди [13 – 28, 33] – про охорону інформації, угоди [29 – 32, 34] – про її захист. В [1] було зроблено висновок, що поняття “захист інформації” та “охорона інформації” слід вживати в одному розумінні. Зазначимо, що в [35] на основі аналізу Конституції України, національного законодавства та міжнародних актів з прав людини висловлена аналогічна думка щодо практичного застосування цих понять: “Терміни “захист” та “охорона” у нормативному матеріалі вживаються як синоніми чи подібні за значенням поняття стосовно мети, завдань, методів та суб’єктів забезпечення прав і можуть використовуватись у практиці як ідентичні поняття”. Оскільки в українській версії тезауруса EUROVOC наводиться лише термін “захист інформації” [11, с. 225, 228], то рекомендується саме йому надавати перевагу.

Таблиця 1

Ратифіковані міжнародні угоди про захист таємної/секретної інформації

№	Назва угоди	Визначення основних термінів	Ступені секретності
1	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Албанія про взаємну охорону секретної інформації [13].	<i>Секретна інформація</i> - будь-який вид відомостей незалежно від їх форми, характеристик, а також засобів передачі, які засекречені відповідно до національного законодавства держав Сторін і які в інтересах національної безпеки та згідно з національним законодавством держав Сторін потребують охорони від несанкціонованого доступу.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
2	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про взаємну охорону секретної інформації [14].	<i>Секретна інформація</i> - інформація, що засекречена і підлягає охороні відповідно до національного законодавства держав Сторін і цієї Угоди і несанкціоноване розповсюдження якої може завдати шкоди державній безпеці та інтересам держав Сторін.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
3	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Вірменія про взаємну охорону секретної інформації [15].	<i>Секретна інформація</i> - відомості, виражені в будь-якій формі, що захищаються відповідно до законодавства держав Сторін, передані в порядку, встановленому кожною із Сторін і цією Угодою, а також створені в процесі співробітництва Сторін.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
4	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємну охорону секретної інформації [16].	<i>Секретна інформація</i> - інформація в будь-якій формі (документи, вироби, речовини, фізичні поля і т. п., на/в яких інформація міститься або може бути записана), що засекречена відповідно до законодавства держав Сторін, положень цієї Угоди і підлягає захисту від несанкціонованого доступу і поширення.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
5	Угода між Урядом України та Урядом Китайської Народної Республіки про взаємну охорону секретної інформації [17].	<i>Секретна інформація</i> - інформація в будь-якій формі, будь-які документи, матеріали, вироби або об'єкти, що були засекречені відповідно до юридичних процедур, встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами обох держав, та захищаються від несанкціонованого доступу, а також інформація, яка була засекречена відповідно до стандартів, спільно сформульованих обома Сторонами у процесі їх співробітництва.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
6	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про взаємну охорону секретної інформації [18].	<i>Секретна інформація</i> - інформація, документ або матеріал, що містить державну таємницю, зокрема військову, політичну, економічну, наукову, технічну або будь-яку іншу інформацію, що включена до переліку відомостей, що становлять державну таємницю, погодженого відповідно до національного законодавства держав Сторін, і втрата або несанкціоноване розкриття якої може завдати шкоди національній безпеці, економічним або політичним інтересам держав Сторін.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.

7	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Екваторіальна Гвінея про взаємну охорону секретної інформації [19].	<i>Секретна інформація</i> - будь-який вид даних незалежно від їх фізичної форми, характеристик, а також засобів передачі, що засекречені відповідно до національного законодавства, стандартів інформаційної безпеки держав Сторін ... і які в інтересах національної безпеки та згідно з національним законодавством держав Сторін підлягають охороні від несанкціонованого доступу.	Цілком таємно. Таємно.
8	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про взаємну охорону секретної інформації [20].	<i>Секретною інформацією</i> в розумінні цієї Угоди є інформація, яка незалежно від форми і способу її вираження, а також у ході її опрацювання підлягає охороні від несанкціонованого розповсюдження згідно з чинним законодавством держав кожної із Сторін.	Цілком таємно. Таємно.
9	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про взаємну охорону секретної інформації [21].	<i>Секретна інформація</i> - інформація в будь-якій формі (документи, вироби, речовини, фізичні поля і т. і., на (в) яких інформація міститься або може бути записана), що засекречена відповідно до законодавства держав Сторін, положень цієї Угоди і підлягає захисту від несанкціонованого доступу і поширення.	Цілком таємно. Таємно.
10	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туркменістану про взаємну охорону секретної інформації [22].	<i>Секретна інформація</i> - інформація у будь-якій формі, яка в інтересах національної безпеки держав Сторін згідно з їх чинним законодавством підлягає охороні від несанкціонованого доступу і засекречена відповідним чином, включаючи ту, що створена спільно організаціями Сторін у рамках співробітництва та засекречена на основі чинного законодавства держав Сторін та спільно погоджених критеріїв.	Цілком таємно. Таємно.
11	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Демократичної Соціалістичної Республіки Шрі-Ланка про взаємну охорону секретної інформації [23].	<i>Секретна інформація</i> - будь-який вид даних незалежно від їх фізичної форми, характеристик, а також засобів передачі, що засекречені відповідно до національного законодавства Сторін... і які в інтересах національної безпеки та згідно з національним законодавством Сторін потребують охорони від несанкціонованого доступу.	Цілком таємно. Таємно.
12	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки про взаємну охорону секретної інформації [24].	<i>Секретна інформація</i> - інформація та матеріали незалежно від форми, природи та способу передачі, яким надано певний рівень секретності, а також які в інтересах національної безпеки та згідно з національним законодавством держав Сторін підлягають охороні від несанкціонованого доступу.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно. Для службового користування.
13	Угода між Україною та Республікою Індія про взаємну охорону секретної інформації [25].	<i>Секретна інформація</i> - інформація з обмеженим доступом у будь-якій формі та будь-які документи, вироби, речовини або фізичні поля, на/в яких інформація міститься або може бути записана, яка в інтересах національної безпеки Сторін відповідно до їх національного законодавства підлягає охороні від несанкціонованого доступу і засекречена відповідним чином, включаючи спільно створену організаціями Сторін у рамках співробітництва і засекречену на основі національного законодавства Сторін і спільно погоджених критеріїв.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно. Для службового користування.

14	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про взаємну охорону секретної інформації у сфері оборони [26].	<i>Секретна інформація у сфері оборони</i> означає будь-яку секретну одиницю, будь то усне або письмове повідомлення секретного змісту, або електричну чи електронну (технічну) передачу секретного повідомлення, або секретний матеріал, які стосуються військової або військово-технічної галузі.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно. Для службового користування.
15	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про охорону секретної інформації [27].	<i>Секретна інформація</i> - інформація та матеріали незалежно від їх форми, природи та способу передачі, яким встановлені певні ступені обмеження доступу та надані відповідні грифи обмеження доступу і які в інтересах національної безпеки та згідно з національним законодавством держав Сторін підлягають охороні від несанкціонованого доступу.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно. Для службового користування.
16	Угода між Урядом України та Урядом Італійської Республіки про взаємну охорону секретної інформації [28].	<i>Секретна інформація</i> - інформація, відображена в будь-якій формі, що охороняється відповідно до вимог чинного законодавства та інших нормативно-правових актів держав Договірних Сторін та передана в порядку, встановленому кожною із Договірних Сторін і цією Угодою, несанкціоноване поширення якої може завдати шкоди безпеці та інтересам України і Італійської Республіки.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно. Підлягає поведженню як з інформацією з грифом секретності “Таємно”.
17	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Казахстан про взаємний захист секретної інформації [29].	<i>Секретна інформація</i> - відомості, які становлять державну таємницю, виражені в будь-якій формі, що захищаються відповідно до законодавств держав Сторін, передані в порядку, встановленому кожною із Сторін і цією Угодою, а також створені в процесі співробітництва Сторін, несанкціоноване поширення яких може завдати шкоди безпеці й інтересам України і Республіки Казахстан.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
18	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про взаємний захист секретної інформації [30].	<i>Секретна інформація</i> - відомості, виражені в будь-якій формі, що захищаються відповідно до законодавства держав кожною зі Сторін, передані в порядку, встановленому кожною зі Сторін і цією Угодою, а також створені в процесі співробітництва Сторін, розголошення яких може завдати шкоди безпеці та інтересам України та (або) Республіки Молдова.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
19	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Узбекистан про взаємний захист таємної інформації [31].	<i>Таємна інформація</i> - інформація у будь-якій формі та будь-які документи, вироби, речовини або фізичні поля, на/в яких інформація міститься або може бути записана, які в інтересах національної безпеки держав Сторін згідно з їх чинним законодавством підлягають захисту від несанкціонованого доступу і засекречені відповідним чином.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.
20	Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про взаємний захист таємної інформації [32].	<i>Таємною інформацією</i> у розумінні цієї Угоди є факти, об'єкти або відомості незалежно від форми їх представлення, які в державних інтересах підлягають збереженню в таємниці.	Цілком таємно. Таємно. Підлягає поведженню згідно з додат. до цієї Угоди.

21	Угода між Урядом України та Урядом Французької Республіки про взаємну охорону таємної інформації та матеріалів [33].	<i>Таємна інформація</i> - будь-яка інформація, зміст якої є таємним, незалежно від форми, у якій вона подана, та способу її передачі.	Цілком таємно. Таємно.
22	Угода між Україною та Республікою Білорусь про взаємне забезпечення захисту державних секретів [34].	<i>Державні секрети</i> - відомості, віднесені відповідно до законодавства України або Республіки Білорусь до державної таємниці, передані один одному і (або) отримані в процесі двостороннього співробітництва.	Особливої важливості. Цілком таємно. Таємно.

В угодах [13 – 30] йдеться про секретну інформацію, в угодах [31 – 33] – про таємну інформацію, а в угоді [34] – про державні секрети, і у всіх наведених міжнародних угодах визначення основних термінів різні. Це пов'язано з тим, що в рамках міжнародних угод можуть встановлюватись особливі визначення і критерії віднесення інформації до таємної та цілі її захисту.

Як роз'яснено в [4], для вирішення питань забезпечення режиму секретності інформації на території іншої держави існують, як правило, два шляхи. По-перше, визначають відповідність ступенів секретності інформації в різних державах, і, відповідно, інша держава забезпечує захист переданої їй таємної інформації режимами секретності за її національним законодавством. По-друге, безпосередньо міжнародним договором визначають правовий режим обмеження доступу та особливі вимоги до захисту інформації з певним ступенем секретності. Держава, якій передано таємну інформацію, забезпечує її захист відповідно до режиму обмеження доступу, визначеного нормами міжнародного договору, що можуть відрізнятися від норм, передбачених національним законодавством.

Згідно зі ст. 1 Закону України “Про державну таємницю” *ступінь секретності* (“особливої важливості”, “цілком таємно”, “таємно”) – категорія, яка характеризує важливість секретної інформації, ступінь обмеження доступу до неї та рівень її охорони державою; *гриф секретності* – реквізит матеріального носія секретної інформації, що засвідчує ступінь секретності даної інформації [7].

У проаналізованих угодах відповідно до національного законодавства кожної із держав указано такі ступені секретності інформації та відповідні цим ступеням грифи секретності для її носіїв: в угодах [13 – 18, 28 – 31, 34] – “особливої важливості”, “цілком таємно”, “таємно”; в угодах [19 – 23, 32, 33] – “цілком таємно”, “таємно”, в угодах [24 – 27] – “особливої важливості”, “цілком таємно”, “таємно”, “для службового користування”. Окрім цього, в угоді [28] вводиться гриф секретності “підлягає поводженню як з інформацією з грифом секретності “таємно”, а в угоді [32] – “підлягає поводженню згідно з додатком до цієї Угоди”. Угоди [28, 32] є прикладом одночасного застосування двох підходів до забезпечення режиму секретності інформації, що передається іншій державі.

В Україні законодавчо визначено лише три ступені секретності, як вказано вище, а гриф “для службового користування” застосовано для позначення матеріальних носіїв інформації, які містять “конфіденційну інформацію, що є власністю держави”, хоча така категорія інформації з обмеженим доступом зараз не передбачена законами України “Про інформацію” та про “Про доступ до публічної інформації”. Замість цього терміна Законом України “Про доступ до публічної інформації” запроваджено новий термін “службова інформація”, незважаючи на концептуальну різницю між ними.

Зі словників української мови: “секрет”і – “те, що не підлягає розголошенню, що приховується від інших; таємниця” [36]; “таємний” – “тайный, секретный” [37]. У перекладі з англійської мови маємо наступне – “secret – секрет, таємниця” [38, с. 449]. Як бачимо, терміни “секрет”, “таємниця” є синонімами, отже, словосполучення “таємна інформація” та “секретна інформація” слід вживати в одному розумінні.

У примірнику Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про взаємну охорону секретної інформації російською мовою [39] грифам секретності “совершенно секретно”, “секретно” відповідають грифи “цілком таємно”, “таємно” відповідно, тобто так, як у Законі України “Про державну таємницю”. За аналогією було б логічно вживати термін “таємна інформація”, а не “секретна інформація”.

Терміну “таємна інформація” надається перевага, як вказувалось вище, в [2, с. 67] та в деяких інших роботах. У [40] вказано таке: “Ми вважаємо, що “секрет” і “таємниця” – це однакові за змістом слова, тому для того, щоб не виникало у зв’язку з цим розбіжностей, доцільно використовувати єдину термінологію. У законодавстві України потрібно замінити слово “секрет” на слово “таємниця”. ...Словосполучення “секретна інформація” доцільно замінити на “таємна інформація”. Але тоді логічно було б замінити і словосполучення “гриф секретності”, “ступінь секретності” тощо на “гриф таємності”, “ступінь таємності” відповідно.

Отже, і в законодавстві України, і в міжнародних угодах, і в наукових публікаціях є значні розбіжності у визначенні, застосуванні та перекладі термінів “таємниця”, “секрет”, “секретність”, “таємна інформація”, “секретна інформація”, “гриф секретності”, “гриф таємності”, “ступінь секретності”, “ступінь таємності” тощо. Для усунення термінологічної невизначеності доцільно вдосконалити словникову базу інформаційного права, зокрема:

– розробити англо-російсько-український тлумачний словник з інформаційного права з обов’язковим указанням для кожного терміна першоджерел визначення;

– активізувати роботу щодо оновлення, поповнення та вдосконалення української версії (як електронної, так і друкованої) тезауруса EUROVOC, особливо його розділів “Право”, “Міжнародні відносини”, “Європейські співтовариства”, “Освіта, комунікації”.

Висновки.

Проведений аналіз основних нормативно-правових актів, які регулюють інформаційні відносини, а також ратифікованих Україною міжнародних угод щодо захисту таємної інформації та наукових публікацій за темою дослідження дозволяє стверджувати:

– поняття “таємна інформація” та “секретна інформація” слід вживати в одному розумінні – як синоніми, і для уникнення розбіжностей доцільно надати перевагу одному з них, а саме – терміну “таємна інформація”;

– назріла потреба вдосконалити словникову базу інформаційного права, зокрема, шляхом розроблення англо-російсько-українського словника з інформаційного права та вдосконалення української версії тезауруса EUROVOC.

Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення та аналіз інших проблемних термінів інформаційного законодавства України.

Використана література

1. Гладківська О.В. Забезпечення доступу до інформації та її захисту : термінологічний аспект // Інформація і право. – 2013. – № 2(8). – С. 17-25.

2. Гуцалюк М.В. Організація захисту інформації : навчальний посібник / М.В. Гуцалюк. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – К. : Альтерпрес, 2011. – 308 с.
3. Настюк В.Я. Адміністративно-правовий захист інформації : проблеми та шляхи вирішення : монографія / В.Я. Настюк, В.В. Белевцева. – Х. : “Право”, 2013. – 128 с. – (Ред. журн. “Право України”).
4. Кормич Б.А. Інформаційне право : підручник / Б.А. Кормич. – К. : Бурун і К, 2011. – 334 с.
5. Василенко Д.П. Законодавство провідних країн світу в сфері захисту інформації // Вісник КДУ імені Михайла Остроградського. – Вип. 2/2010 (61). – Ч. 1. – С. 128-132.
6. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. № 2657-ХІІ : за станом на 09.08.13 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
7. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.94 р. № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16. – Ст. 93. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
8. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 32. – Ст. 314. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
9. Юридична енциклопедія : в 6 т. ; редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : “Укр. енцикл.”, 1998. – Режим доступу : <http://cycolp.com.ua/content/view/330/1>
10. Компьютерные информационные системы и хранилища данных. Толковый словарь / [Додонов А.Г., Коженевский С.Р., Ландэ Д.В., Путятин В.Г.]. – К. : Феникс; ИПРИ НАН Украины, 2013. – 554 с.
11. Тезаурус EUROVOC: Автоматизована інформаційно-аналітична система порівняння законодавства України із законодавством країн ЄС : посібник ; за ред. Тація В.Я. та Зайчука В.О. – К. : Парламентське видавництво. – 2004. – 383 с.
12. Словник законодавчих термінів. Секретна інформація. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.11421.0>
13. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Албанія про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 30.10.08 р. № 638-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – № 14. – Ст. 180. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-vi>
14. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В’єтнам про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 30.10.08 р. № 637-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – № 14. – Ст. 179. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/637-vi>
15. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Вірменія про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 19.06.03 р. № 1007-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 2. – Ст. 10. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1007-15>
16. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 06.03.03 р. № 625-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 25. – Ст. 176. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/625-15>
17. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Китайської Народної Республіки про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 05.07.01 р. № 2603-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 44. – Ст. 223. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2603-14>
18. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 22.10.04 р. № 2126-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 2. – Ст. 35. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2126-15>

19. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Екваторіальна Гвінея про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 01.12.10 р. № 2728-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 12. – Ст. 88. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-17>

20. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 26.09.02 р. № 173-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 46. – Ст. 344. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/173-15>

21. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 15.11.01 р. № 2799-III. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2799-14>

22. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туркменістану про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 10.01.02 р. № 2940-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 23. – Ст. 160. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2940-14>

23. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Демократичної Соціалістичної Республіки Шрі-Ланка про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 06.04.11 р. № 3197-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 42. – Ст. 425. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3197-17>

24. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 07.09.05 р. № 2827-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 51. – Ст. 543. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2827-15>

25. Про ратифікацію Угоди між Україною та Республікою Індія про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 07.04.04 р. № 1671-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 29. – Ст. 375. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?Code=1671-15>

26. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грецької Республіки про взаємну охорону секретної інформації у сфері оборони : Закон України від 16.10.12 р. № 5436-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 86. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5436-17/paran2#n2>

27. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про охорону секретної інформації : Закон України від 08.09.04 р. № 1987-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 1. – Ст. 13. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1987-15>

28. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Італійської Республіки про взаємну охорону секретної інформації : Закон України від 10.01.02 р. № 2941-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 23. – Ст. 161. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2941-iii>

29. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Казахстан про взаємний захист секретної інформації : Закон України від 30.10.08 р. № 635-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – № 14. – Ст. 177. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/635-17>

30. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про взаємний захист секретної інформації : Закон України від 07.09.05 р. № 2830-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 51. – Ст. 546. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2830-15>

31. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Узбекистан про взаємний захист таємної інформації : Закон України від 15.11.01 р. № 2800-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 7. – Ст. 60. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2800-14>

32. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про взаємний захист таємної інформації : Закон України від 10.01.02 р.

№ 2937-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 23. – Ст. 157 . – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2937-14>

33. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Французької Республіки про взаємну охорону таємної інформації та матеріалів: Закон України від 05.07.01 р. № 2602-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 44. – Ст. 222. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2602-14>

34. Про ратифікацію Угоди між Україною та Республікою Білорусь про взаємне забезпечення захисту державних секретів : Закон України від 19.10.05 р. № 3000-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 2-3. – Ст. 43. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=3000-15>

35. Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів “захист” та “охорона” у механізмі забезпечення прав і основних свобод людини // Право України. – 2005. – № 9. – С. 33-36.

36. Словник української мови : в 11 томах. – Том 9, 1978. – С. 112. – Режим доступу: [//www.sum.in.ua/p/9/112/1](http://www.sum.in.ua/p/9/112/1)

37. Словарь української мови / [упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко] : в 4-х т. – К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. Том 4. – С. 242. – Режим доступу : [//www.hrinenko.com/slovar/znachenie-slova/57806-tajemnyj.html#show_point](http://www.hrinenko.com/slovar/znachenie-slova/57806-tajemnyj.html#show_point)

38. Пройдаков Е.М. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування / Е.М. Пройдаков, Л.А. Теплицький. – Вид. 1. – К. : Видавничий дім “СофтПрес”, 2005. – 552 с.

39. О взаимной охране секретной информации : Соглашение между Правительством Российской Федерации и Кабинетом Министров Украины от 10.01.02 г. – Режим доступу : http://www.pk6.eos.ru/documents/detail.php?ID=10439&SECTION_ID=682

40. Прохніцький О.В. Таємна інформація як предмет злочину. – Режим доступу : [//www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknuvs/2010_3/prohnitskii.htm](http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknuvs/2010_3/prohnitskii.htm)

~~~~~ * * * ~~~~~